

Devletin Türkiye’de örneğin 1970’lerde topluma ya da şimdilerde örneğin uluslararası finansal ilişkilere müdahalesi, Türkiye’de modern anlamda burjuvazinin henüz gelişmediğinin kanıtıdır. Diğer bir deyişle toplumsal yardım gerektiği ama bulunamadığı zaman “nerede bu devlet?” feryadı duyulur, ülkemizde; samimi olarak işte bu feryadın duyulması, moderniteye geçilememiş olmasının, antik koşulun hüküm sürdüğünün doğrudan delilidir. Bu yazı, bu bakımdan konuyla ilgili kitabımı (Sarı, 2018) tamamlayan yazı serisinin bir parçasıdır.

Sınıf, o sınıftaki bireylerin toplamı değildir, diğer sınıftaki insanların davranışı farklı olduğunda kendisi de farklı olur. Aynı sınıf, doğal ve insani (genetik, psikolojik) koşullar aynı bile olsa farklı tarihle oluşan farklı toplumsal koşullarda farklı olur.

Sınıflar, bir grup şiddet eğilimli insanın diğerlerinin üzerinde egemenlik kurup onları sömürmek istemelerinden dolayı ortaya çıkmadı.

Biyolojik saldırganlık, türseldir, türün tüm bireylerinde aynı biçimde bulunur. İşlevi, türün devamıdır. Beslenme, üreme, yaşam alanını ele geçirme ve muhafazaya yöneliktir. Çevre koşullarıyla uyumlu, biyolojik saldırganlık, evrimle oluşur, biyolojik olarak saldırganın, bilinçli olması gerekmez. Bilinç, biyolojik saldırganlığın kaynağını, gereksinim olarak anlar. Özbilinçli olduğunda biyolojik saldırgan canlı, bu gereksinimi doğrudan benliğinde hisseder.

Toplumsal saldırganlık, bolluktan kaynaklanır. Türün tüm bireylerinde aynı biçimde bulunmaz, toplumu oluşturan bireylerde farklı farklıdır; yani türsel değil, toplumsaldır.

Bireylerin bir bölümü saldırgan, bir bölümü uysaldır. Daha doğru bir deyişle; saldırganlığın ya da özdeş olarak uysallığın dereceleri söz konusudur. Bireysel saldırganlık/uysallık derecesi, zamandan zamana değişir. Saldırganlığın/uysallığın bireyler arasındaki dağılımı kalıplaşmışsa, değişmiyorsa toplumsal saldırganlıktan söz edilebilir. Saldırganlığın/uysallığın bireyler arasındaki kalıplaşmış dağılımına denk gelen toplumsal saldırganlık, türün devamı için gerekli olandan fazla olanak, zaman varsa ortaya çıkar.

Türün devamı için gerekli olandan fazlaya, artıya ne olacağı doğal olarak belirlenmez. Bu artıyla ilgili bir düzenlilik varsa doğal değildir, toplumsaldır. Doğal artının üstünde beliren ve hem niceliği hem niteliği toplumsal olarak belirlenen bu fazlalığa artıüstü diyoruz.

Artıüstü, toplumsal saldırganlığın ön koşuludur. Saldırganlığın bireylere farklı farklı dağılması, -temelinde çalışanlar ve egemenler denebilecek iki sınıf olmak üzere- toplumsal sınıfları koşullar. Şimdiye kadar sınıflar, artıüstüne yol açmadı; hep artıüstü, sınıflara neden oldu.

Toplumunu oluşturan bireylere dayalı ahistorik biçimde anlaşılan toplum, sürpriz ve mucizelerle doludur. Acemoglu ve Robinson'un (2012) değindiği, bir bölümü ABD'de diğer bölümü Meksika'da olan Nogales kasabasında bu durum, rahatlıkla görülüyor. Kasaba'nın ABD'deki bölümünün, (Arizona Nogalesi) Meksika'daki bölümünden (Sonora Nogalesi) içinde bulunduğu doğa koşulları ya da orada yaşayan insanların biyolojik koşulları bakımından hemen hemen hiç farkı yoktur. Ancak Sonora Nogalesi, Arizona Nogalesinden toplumsal bakımdan çok daha geri ve fakirdir.

Bir çitle ayrılan kasabada gelir çitin kuzeyinde güneyindekinin üç katı, kuzeydekiler güneydekilere göre daha rahat, eğlenceli, sağlıklı, kaliteli yaşıyorlar. Böylece ilk sürpriz beliriyor; doğal ve biyolojik olarak aynı olan insanlardan bir grup diğerinden mucizevi biçimde daha iyi yaşıyor. Mucizenin çözülmesi, çitin iki yanında iki farklı tarihi gelişmenin etkisi bulunduğunu fark etmekte yatıyor. Acemoglu ve Robinson (2012) farklı tarihi gelişimi anlattıktan sonra, ahistorik bir sonuca varıyor. Ekonomik kurumların ülkelerin ne kadar zengin olacağını; siyaset ve siyasal kurumların ülkelerin sahip oldukları ekonomik kurumların ne olacağını belirlediğini gösterdiklerini ileri sürüyorlar.

Kurumların seçimi, iradi değildir; hepsinin temelinde sınıf mücadeleleri tarihi vardır. Sınıf mücadeleleri de ekonomik olan sınıf çıkarlarına göre işler. Türkiye'de 27 Mayıs'la birlikte Arizona Nogalesine benzer, hatta bazı bakımlardan onun da ilerisinde siyasal kurumlar oluşturuldu. Bu kurumlar muhafaza edildiği sürece, Acemoglu ve Robinson'u haklı çıkaracak

biçimde Türkiye iktisaden Sonora Nogalesinden farklılaşıp Arizona Nogalesine benzemeye başladı. Süpriz; mutlak bakımdan herkesin durumu daha iyileşirken görelî olarak ağırlık kaybetmeye başlayanların müdahalesine karşı çalışan sınıfın direnç göstermemesi/gösterememesi sonucu, (kurumsallığı veri alıp 1960'lardan bakana göre mucizevi biçimde) bugün Türkiye her bakımdan Sonora Nogalesinden kat be kat daha kötü durumdadır.

Ayrıca sınıfın, fikrine toplu davranıştan yapılan soyutlamayla ulaşılan tüm toplumsal varlıklarda olduğu üzere ne maddî varlıklar gibi kendiliği ya da kendindeliği ne de insan varlığında olduğu gibi benliği vardır. Bu teknik ifadeyi anlaşılır kılmaya çalışayım.

Lukacs'tan (1977) esinle, sınıfın kendindeliğinden ve kendi-içinliğinden/kendine-göreliliğinden söz edilebilir. Bir sınıfa atfedilebilecek çıkarlar varsa sınıf vardır ve kendindedir. Sınıfın üyelerinin toplu davranışı sınıf çıkarı yönündeyse sınıf, kendi için ya da kendine göre vardır.

Kuşkusuz sınıf davranışı, kendini tek tek üyelerinin ortalamalarıyla gösterir. Bu, sınıfı görmeye, daha doğrusu fark etmeye yarayabilir, ancak anlamayı sağlamaz, hatta engeller.

Örnek olsun diye diyelim ki toplumda biri ücretle çalışacak, diğeri kârı en çoklaştırmaya çalışan iki çeşit insan var. Ücretle çalışacak olanların ortak çıkarı ücretlerin artırılması (ya da genel olarak yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ki bunların şimdilik ücret artışlarıyla ölçülebileceğini düşünebiliriz); kâr en çoklaştırmaya çalışanların ortak çıkarı ise ücretlerin düşürülmesi ya da kârı artırdığı sürece çalışanların yaşama ve çalışma koşullarının kötüleştirilmesidir. Bu durumda birinci sınıfa "proletarya", ikincisine de "burjuvazi" demek uygundur.

Tek tek burjuvaların kârlarını artırma girişimleri, burjuvazinin kârını artırmaz, tersine azaltır. Şöyle ki; varolan koşullarda bir burjuva kârını ancak başka burjuvaların kârlarının azalması pahasına artırabilir. Bunu da bir yandan kendi çalışanlarının ücretlerini kısarak, diğeryandan malına talebi artırabilmek için diğeryan burjuvalara çalışanları ücretlerinin

artırmasını sağlayacak biçimde kışkırtarak başarabilir. Burjuvanın kârını artırmaya çalışması, diğer burjuvaların kârını azaltmakla kalmaz, düşen beceriklilikle (İng. *efficiency*) kârın toplamı da düşer. Burjuvanın kâr artırmaya çalışması, başarılı olduğu oranda sınıf olarak burjuvazinin kârlarını azaltır.

Tek tek burjuvaların kârlarını artırmalarının iki ayağı bulunur. Birincisi, kendisine çalışanların ücretlerini azaltmaktır; ikincisi, diğerlerine çalışanların ücretlerini artırmak. Burjuvalar arasında iş birliği, birinciyi sağlar; rekabetse ikinciyi. Çalışan sınıfın kendi-içinliğini ya da kendine-göreliliğini, -bu açıdan bakıldığında- burjuvaların kooperatif mi yoksa rekabetçi mi olduğu belirler.

Çalışanların ücret artışı talebi ya da daha genel olarak yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi talebi, burjuvaları fiyat rekabetinden uzaklaştırıp yeniliklerle kalite rekabetine yönlendirir. Bu sermayenin üzerine yayılabileceği değeri genişletir; toplam kârları artırır.

Ne burjuvazi ne de proletarya sınıfların nasıl davranacağını kendi başlarına belirleyebilir. Bu konuda çoklu denge vardır. Sınıf mücadelelerinin geçmişi, hangi dengede durulacağını temel belirleyicisidir. Hiç bir denge ilelebet stabil kalmaz. Dengeden uzaklaşıldığında nereye yönleneceğini de sınıf mücadeleleri belirler. Sınıf mücadeleleri tarihi temel belirleyicidir; ama tek belirleyici değildir. Ortaya çıkacağı kesin ama ne zaman ortaya çıkacağı belirsiz kritik anlar öncesinde (ki normal bir ömrü boyunca en az beş kere çıkar) geliştirilecek bilinç yapısı ve örgütlerin, sınıf mücadelelerini etkileyip geçmişten gelen kısıtlamaları aştığı durumlar bulunuyor.

Referans

Acemoglu, Daron ve James Robinson (2012). *Why Nation Fail*. Londra: Profile Books Ltd.

Akyüz, Yılmaz (1973). *Money and inflation in Turkey, 1950-1968*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Akyüz, Yılmaz (1980). *Sermaye Bölüşüm Büyüme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Akyüz, Yılmaz (1984). *Fiyat Mekanizması ve Makroekonomik Dengesizlikler*. Ankara: Yurt Yayınları.

Atılğan, Gökhan (2020). 12 Mart: Kapanan ve Açılan Yollar. Mete Kaan Kaynar (haz.) içinde, *Türkiye'nin 1970'li Yılları* (s. 55-86). İstanbul: İletişim Yayınları.

Boratav, Korkut (2010). *Emperyalizm, Sosyalizm ve Türkiye*. İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.

Bostancı, Adnan (söyleşi) (2011). *Bitmeyen Yolculuk, Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bloch, Marc (2014). *Feudal Society*. Translated from the French by L.A. Manyon. London and New York: Routledge.

Çelik, Aziz (ed.) (2020). *Emeğe Karşı Sermaye Darbesi: 12 Eylül İşçi Haklarını Nasıl Yok Etti*. İstanbul: DİSKAR.

Dietz, Mary G. (2012). "Between Polis and Empire: Aristotle's Politics". *The American Political Science Review*, May 2012, Vol. 106, No. 2 (May 2012), pp. 275-293.

Ecevit, Bülent (1973). *Ortanın Solu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Beşinci Baskı.

Gazali (1963), *El Munkızu Min-ed Dalâl*, İstanbul: Çağaloğlu Yayınevi.

Heaton, Herbert (1966). *Economic History of Europe*. Revised Edition. Fourth printing. New York, Evanston & London: Harper & Row

Kıvcımlı, Hikmet (1968a). "Anlaşılmayan Temel Konu". *Türk Solu Dergisi*. Sayı: 8, 9 Ocak 1968. s.6.

Kıvcımlı, Hikmet (1968b). "Basit Yeniden Üretim". *Türk Solu Dergisi*. Sayı: 10, 23 Ocak 1968. s.6.

Kıvcımlı, Hikmet (1968c). "Yeniden Üretim Çeşitler, Kapitalist Üretim Yordamı". *Türk Solu Dergisi*. Sayı: 11, 30 Ocak 1968. s.6.

Kıvcımlı, Hikmet (1968ç). "Yeniden Üretim Çeşitler, Kapitalizm ve Geniş Yeniden Üretim". *Türk Solu Dergisi*. Sayı: 12, 6 Şubat 1968. s.6.

Kıvcımlı, Hikmet (1968d). "Yeniden Üretim Çeşitler, Kapitalizm ve Geniş Yeniden Üretim". *Türk Solu Dergisi*. Sayı: 13, 13 Şubat 1968. s.6.

Kıvcımlı, Hikmet (1968e). "Kapitalizm ve Prekapitalizmin Uzlaşmaz Zıtlığı". *Türk Solu Dergisi*. Sayı: 14, 20 Şubat 1968. s.6.

Kıvcımlı, Hikmet (1968f). "Kapitalizm ile Prekapitalizmin Kaynaşması". *Türk Solu Dergisi*. Sayı: 15, 27 Şubat 1968. s.6.

Kıvcımlı, Hikmet (2012). *Tarih Devrim Sosyalizm*. İstanbul: Derleniş Yayınları. Üçüncü Baskı, 2012.

Koca, Selçuk (2020). *Hürriyetten Otoriteye: 12 Mart Dönemi Anayasa Değişiklikleri*. Mete Kaan Kaynar (haz.) içinde, *Türkiye'nin 1970'li Yılları* (s. 87-98). İstanbul: İletişim Yayınları.

Lukács, Georg (1977). *Georg Lukács Werke, Band 2, Frühschriften II, Geschichte und Klassenbewußtsein*. 2. Auflage. Darmstadt und Neuwied: Hermann Luchterhand Verlag.

Marx, Karl (2011). *Kapital, 1. Cilt*. Alıncadan çevirenler Mehmet Selik ve Nail Satlıgan. İstanbul: Yordam Kitap.

Marx, Karl (1882). *Karl Marx Friedrich Engels Gesamtausgabe, zweite Abteilung "Das Kapital" und Vorarbeiten, Band 8*. Marx, Karl ve Friedrich Engels (1848). "Manifest der Kommunistischen Partei". *Karl Marx - Friedrich Engels Werke, Band 4* içinde (s. 459-493).

Marx, Karl ve Friedrich Engels (1846). "Die deutsche Ideologie". *Karl Marx - Friedrich Engels Werke, Band 3*.

Mevlânâ (2008). *Mesnevi*. Türkçesi: Prof. Dr. Adnan Karaismailođlu. Ankara: Akçağ Yayınları. 5.baskı.

Ostrogorsky, Georg (1963). *Geschichte des Byzantinischen Staates*. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung. Dritte, durchgearbeitete Auflage.

Pekdemir, Melih (2007). Devrimci Yol. Murat Gültekingil içinde, *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce* (Cilt 8, s.743-778). İstanbul: İletişim Yayınları.

Rosenberg, Donna (1994). *World Mythology*. Second Edition. Lincolnwood, IL: NTC Publishing Group.

Sarı, Osman (2009). *(AdamSmith+Keynes)xSamuelson/Marx*. İstanbul: efkari yayınlar.

Sarı, Osman (2012). *Akılın Kuşku Hali*. İstanbul: efkari yayınlar.

Sarı, Osman (2018). *Ülkemin Kaçan Gönenci*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.

Smith, Adam (1999). *The Wealth of Nations Books I-III*. Edited with an introduction and notes by Andrew Skinner. London, England: Penguin Books.

Smith, Adam (2010). *Milletlerin Zenginliği*. İngilizce aslından Çeviren Haldun Derin. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Stalin, Joseph (1975). *Dialectical and Historical Materialism*. Calcutta: Mass Publications.

TKP, *Parti Tarihi, Cilt 1, Türkiye Komünist Partisi'nin Kuruluş Dinamikleri*, İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2021.

Wallerstein, Immanuel (2011). *The Modern World-System I*. Berkeley and Los Angeles, CA: University of California Press.

Yıldırım, Yavuz (2020). Fatsa Deneyimi ve "Yeni Siyaset" Arayışı. Mete Kaan Kaynar (haz.) içinde, *Türkiye'nin 1970'li Yılları* (s. 177-186). İstanbul: İletişim Yayınları.